

roep van de Limpkin nog vele malen horen. In de directe omgeving van Palm Beach ligt het betrekkelijk kleine Loxahatchee reservaat. Het kent enkele zeer bijzondere soorten. De waterstand wordt hier ten behoeve van de vogels kunstmatig geregeld en je kunt te voet het gebied in via een stelsel van dijken, waar je een goed overzicht hebt over de moerassen. Ook hier was het bezoekers gemakkelijk gemaakt. Vlakbij het bezoekerscentrum bleek een Amerikaanse Oehoe te nestelen in een bos met Moerascypressen, die dicht begroeid waren met Bromelia's en Tillandsia's. Ondanks de geringe afstand (het nest lag vlak langs de weg) was het toch bijzonder moeilijk de dieren te vinden vanwege de perfecte schutkleur. Tillandsia's (ook wel schorsplantjes genoemd) groeien op bomen en plaatselijk waren er zelfs elektriciteitsdraden mee bedekt. Ze leven uitsluitend van voedsel afkomstig van regenwater en uit de lucht. Bij ons zijn Tillandsia's de laatste jaren bijzonder populair als kamerplant, omdat ze vrijwel geen verzorging nodig hebben. Helaas worden de planten vrijwel uitsluitend in het wild verzameld, waardoor de soorten uit Midden- en Zuid-Amerika sterk achteruitgegaan zijn. Alleen al Nederland importeerde in 1989 bijna drie miljoen planten. Niet kopen dus.

Bij aankomst was het nevelig, maar toen de mist optrok bleken in het water veel Blauwvleugeltalingen, reigers en tientallen Fulvous Whistling-Ducks (een soort Boomeenden) aanwezig. Overal hoorde je het gebrom van de Alligators. Een rondwandeling op de dijken van het reservaat leverden o.a. een gemengde kolonie Grote Blauwe Reigers en Slangehalsvogels op. Als klap op de vuurpijl liet een paar Moeraswouwen zich van nabij bewonderen. Deze in de Verenigde Staten zeer zeldzame broedvogel (slechts in Florida zo'n 50 paar) leeft hoofdzakelijk van Appelslakken. De Moeraswouwen kunnen zich slechts bij een bepaalde waterstand handhaven: wordt het te droog dan verdwijnen de slakken in de modder en ook als de waterstand te hoog is zijn de slakken voor de Wouwen onbereikbaar. De laatste dagen werden doorgebracht met zwemmen en snorkelen bij Palm Beach, waar o.a. een kleine haai en enkele zeeschildpadden werden gezien. Tenslotte werd de camper weer afgeleverd, waarbij een fikse deuk met behulp van een tenthamer met succes werd gecamoufleerd. Dit keer troffen we een verstandige taxichauffeur: we moesten met twee taxi's naar het vliegveld. Een mooie reis was ten einde.

Zwarte Mezen invasie in oktober 1989

Johan Goudzwaard

Vogels kijken is leuk, althans zo wordt beweerd, naar vogeltrek kijken heeft voor velen een nog grotere charme.

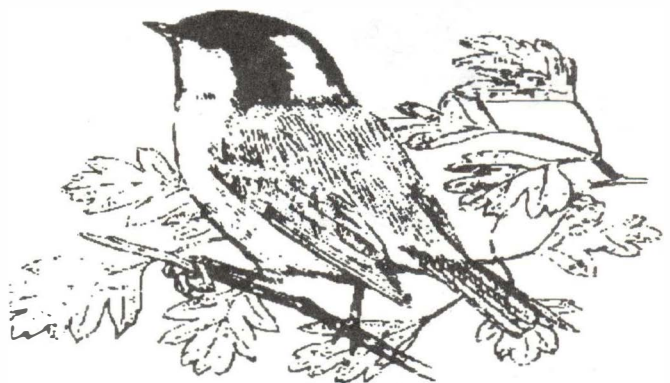
Op "goede dagen" kan men zowel in het voorjaar als in de herfst deels alledaagse soorten in soms grote aantallen langs zien vliegen op weg naar respectievelijk hun broed- of overwinteringsgebied.

In "Vogels van Noordwijk en Omstreken" worden van zulke dagen prachtige voorbeelden gegeven.

Extra verrassend is het wanneer tijdens de najaarstrek invasiegasten onze regionen opzoeken. Het gaat hierbij om soorten die of bij uitzondering in Nederland worden waargenomen zoals Notenkraker en Pestvogel of om soorten die in Nederland een min of meer algemeen voorkomen hebben en bovendien vaak standvogel zijn; d.w.z. dat ze na het broedseizoen nauwelijks of geen trekactiviteit vertonen maar in sommige jaren plotseiling in grote aantallen trekkend worden waargenomen omdat soortgenoten van elders massaal ons land opzoeken.

Voorbeelden zijn Vlaamse Gaai, Koolmees, Zwarte Mees en Barmsijs. Laatstgenoemde soort zorgde nog in het najaar van 1986 voor een heuse invasie waarbij circa 5 miljoen Barmsijsen over ons land trokken (R. Lensink e.a. 1989), een gebeurtenis van formaat die ook in de duinen van Noordwijk niet onopgemerkt bleef.

In oktober vorig jaar waren het honderden Zwarte Mezen die vele vogelaars in de kuststrook verrasten. Hieronder een karakterschets van deze mezensoort, een globaal overzicht van de gebeurtenissen rond Noordwijk en enkele opmerkingen over trek en herkomst. De Zwarte Mees komt uitsluitend voor op het Europees-Aziatisch kontinent en wel aaneengesloten van het uiterste westen (Britse eilanden) tot het uiterste

oosten (Japan). Hoewel ook mediterraan is het vooral een soort van alpine en boreale naaldbossen waarbij het waarschijnlijk lijkt dan populaties in o.a. de Alpen restpopulaties zijn, achtergebleven nadat de soort na de laatste ijstijd met de naaldhoutgordel mee steeds verder naar het noorden schoof (Voous 1960).

Hoe het ook zij, de Zwarte Mees is een typische bewoner van naaldbos (hoewel hij sporadisch ook in loofbossen broedt) met een voorkeur voor Sparrenbossen waar hij tussen de naalden naar voedsel zoekt dat bestaat uit insecten en zaden. Dennenbossen zijn minder favoriet dan sparrenbossen omdat de stugge lange naalden van de den minder gelegenheid bieden tot fourageren. Wat we van de Zwarte Mees niet direct zouden verwachten; de Zwarte Mees kiest zijn broedplaats vaak op de grond, maar het blijft een holenbroeder d.w.z. hij nestelt in natuurlijke holten onder stronken of boomwortels, in muizeholletjes etc. Dat deze gewoonte "uit

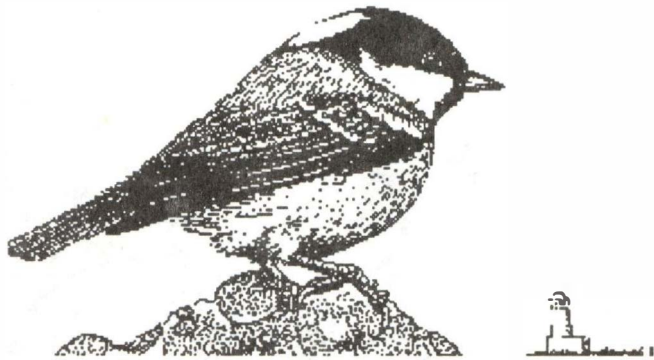
nood is geboren" bewijst het broeden in nestkasten wanneer deze worden opgehangen.

In Nederland valt de verspreiding zoals te verwachten is samen met het voorkomen van naaldhoutopstanden. In de duinen waar toch vrij veel naaldhout voorkomt is het evenwel een zeer schaarse broedvogel, mogelijk omdat deze naaldbossen voor het overgrote deel uit dennen bestaan.

De soort is in Nederland standvogel. Als nestjong in Nederland geringde Zwarte Mezen worden zelden buiten onze landgrenzen teruggevonden.

Hoe zag in de kuststrook de Zwarte Mezen invasie van vorig jaar er nu globaal uit? Tot begin oktober worden geen mezenaantallen van betekenis waargenomen. Dat verandert op 4 oktober. 's Ochtends is van een invasie nog geen sprake, maar in de middag passeren nabij de Driehoek in 3 uur 450 Zwarte Mezen in groepen van soms 75 exemplaren richting zuid.

Op 5 oktober gaat de stroom mezen onverminderd door. In de ochtend passeren in 2,5 uur niet minder dan 800 Zwarte Mezen de Driehoek en in de middag worden er in 1 uur nog eens 125 geteld. Daarna nemen de aantallen af en tot 16 oktober blijft het naar verhouding rustig, maar tussen 16 en 19 oktober volgt een nieuwe golf Zwarte Mezen.

Op de Puinhoop in Katwijk worden op deze 4 dagen in totaal ruim 3000 naar zuid vliegende Zwarte Mezen waargenomen (van Ruiten 1989). Na 19 oktober neemt het aantal snel af en in november zijn het alleen nog rondzwerfende groepjes van hooguit 25 exemplaren die meest in dennenbossen worden waargenomen. Samengevat: In oktober 1989 werden te Noordwijk en Katwijk ruim 4000 Zwarte Mezen trekkend naar zuid waargenomen.

Wat moeten we ons nu voorstellen bij zo'n massale verhuizing waarbij duizenden Zwarte Mezen plotseling hun broedgebied verlaten?

Meestal wordt de combinatie van een hoge populatiedichtheid en een slechte voedselsituatie genoemd als voorwaarde voor een invasie. Wat dat voedsel betreft; invasiegasten zijn in een bepaald seizoen vaak aangewezen op slechts één voedselbron, de Zwarte Mees bijv. op sparrezaden of larven van de Dennespanner. Valt die voedselbron weg (zowel vruchtzetting van de Spar als het voorkomen van de Dennespanner fluctueren sterk) dan wordt een deel van de populatie genoodzaakt het broedgebied te verlaten. Bedenk hierbij dat het om een immens gebied kan gaan waar duizenden Zwarte Mezen broeden.

Een voorbeeld: tijdens de mezeninvasie van najaar 1971 werden op het ringstation Kabli in Estland 30.000 trekkende Zwarte Mezen waargenomen (van Balen & Speek 1976).

Ook in Noordwijk passeerden in die periode ongewoon veel Zwarte Mezen (van Dijk & Hoek 1989) en dat geeft te denken.

Waar komen de duizenden Zwarte Mezen die in oktober 1989 werden waargenomen vandaan? Met zekerheid is dit niet te zeggen, maar vangsten van geringde mezen en veldwaarnemingen in diverse landen tonen aan dat het bij eerdere invasies ging om vogels uit gebieden die ten oosten van ons land liggen; te weten Noord-Duitsland, Polen, de Baltische Sovjet-Republieken en West-Rusland en in sommige jaren ook uit Finland.

Vergelijking van gegevens uit die landen en uit eigen land is nodig voor een meer gedetailleerd beeld, maar het is niet uitgesloten dat het om mezen van Russische komaf ging. Overigens is een oost-west verplaatsing volgens sommige auteurs kenmerkend voor invasiegasten.

Tot slot een vooruitblik.

Wanneer de "R" weer in de maand verschijnt zal de Driehoek weer het toneel zijn van mensen met kijkers en honderden zo niet duizenden overvliegende vogels van allerlei soort. Of daar ook dit najaar weer invasiegasten bij zullen zijn is nog een verrassing. Wel werden afgelopen zomer in de duinen rond Noordwijk groepjes Kruisbekken waargenomen en werden in augustus op diverse plaatsen overvliegende exemplaren gesignaleerd. En ook de Kruisbek is een invasiesoort. Alert blijven dus, want wie weet!

Literatuur:

Balen J.H. van & Speek B.J. 1976. Invasie van mezen in herfst 1971. *Limosa* 49: 188-200.

Dijk J. van & Hoek D. 1989. Vogels van Noordwijk en Omstreken.

Lensink R. e.a. 1989. Invasie van Barmsijzen in Nederland in 1986. *Limosa* 62: 1-10.

Ruiten L. van 1989. Massale trek van Zwarte Mees langs Hollandse kust. *Duinstag* 5: 134-138.

Tinbergen L. 1950. De trek van de Zwarte Mees. Jaarverslag over 1949 vogeltrekstation Texel.

Voous K.H. 1960. Atlas van de Europese vogels.